

ŠTIRJE TOMINČEVI PORTRETI

KSENIJA ROZMAN, LJUBLJANA

V osmi številki Zbornika za umetnostno zgodovino sem načela vprašanje, ali je slikar Jožef Tominc res živel in ustvarjal tudi v Ljubljani.¹ Po arhivskih dokumentih, časopisnih sporočilih in treh slikarskih delih sem na to vprašanje lahko odgovorila pritrdilno.

Med takratnim razpravljanjem ni bil jasno opredeljen portret *Primoža Martinčiča*, ker je po ikonografskih in stilnih lastnostih visel med domnevnim Tominčevim portretom *Leopolda Liechtenberga* in Strojevim portretom *Jožefa* (ne Janeza!) *Martinčiča*. Ko so bila leta 1971 za Strojovo retrospektivno razstavo zbrana številna dela, je bilo portret *Primoža Martinčiča* dosti lažje primerjati z drugimi Strojevimi portreti, tako da je bila ta slika brez pomislekov pripisana Strojevemu opusu.²

O Strojovem portretu *Jožefa Martinčiča* in portretu njegove žene *Gertrude Martinčič*³ je bilo nekoč zapisano,⁴ da naj bi bila nastala na Hrvaškem. Ko Martinčičevo ime Janez spreminjamo v Jožef, dodajamo tudi podatke o obeh portretirancih; ti zavračajo pisanje priimka v obliki Martinčić.⁵ Življenjski podatki zakoncev Martinčič pomagajo pojasniti, kako sta sliki prišli v last hrvaške družine Pongratz in hkrati podpirajo misel, da sta sliki nastali pred Strojevim prihodom v Zagreb. Še naprej ostaja v veljavi primerjava Strojevih portretov *Jožefa* in *Primoža Martinčiča* s Tominčevim portretom barona *Leopolda Liechtenberga Janežiča*.

¹ ZUZ n. v. VIII, 1970, pp. 223—242.

² Ksenija Rozman: *Mihael Stroj*, Ljubljana 1971, pp. 18, 47. (razst. kat.)

³ Gertrudin portret je signiran in datiran z letnico 1830.

⁴ Anka Bulat Simić: *Mihael Stroj*. Zagreb 1967, p. 16.

⁵ Jožef Martinčič (1787—1842) je bil lastnik fužin v Železnikih. Iz stečajne mase Andreja Smoleta je kupil Smoletovo hišo v Ljubljani na nekdanji Dunajski cesti št. 3—4. 18. dec. 1828 je zaprosil za sprejem med ljubljanske meščane in za dovoljenje za žitno trgovino na drobno in debelo. Prošnji je magistrat leta 1829 ustregel. Leta 1833 je smel odpreti gostilno s prenočišči, imenovala se je *Zur Stadt Triest*. — Poročen je bil z Gertrudo (Jero), roj. 1806. Imel je vsaj pet hčera in enega sina. Hčerka Marija je bila rojena leta 1829 v Ljubljani. Hčerka Antonija Alojzija, roj. 1838, se je 25. jan. 1854 poročila z bankirjem Valentinom Pleiweissom (1814—1881) in je bila v svaštvu z velepodjetnikom Gvidonom Pongratzem iz Zagreba ter s Ferdinandom Dominkušem iz Maribora. Jožef Martinčič je umrl 10. sept. 1842 v Ljubljani. — Prim.: SBL II, p. 376. — V MALj Reg. I, fasc. 287, fol. 887—889; Reg. I, fasc. 288, fol. 1148—1150 *Conscriptions-Aufnahms-Bogen v. J. 1830*; Ljudsko štetje 31. okt. 1857; Cod XX/2, register obrti; Vladimir Fabijančič: Knjiga hiš, V. del, Kapu-

Ostaja tudi misel, da medsebojne ikonografske sorodnosti niso naključne. Tominčev portret *Ferdinanda Schmidta* (sl. 1) pa bo bržkone v oporo atribuciji Liechtenbergovega portreta, ki sem ga pred časom skušala uvrstiti v Tominčevo delo.

Podobo Ferdinanda Schmidta smo doslej poznali le z raznih reprodukcij po vedno isti predlogi.⁶ Tokrat izdana portreta sta oljni sliki tridesetletnega naravoslovca in njegove žene Frančiške, roj. Urbas, s sinom Ferdinandom.⁷ Sliki sta bili leta 1954 restavrirani⁸ in tedaj sta se pod novim nalepljenim platnom skrila Tominčeva signatura in datum na hrbtni strani Schmidtovega portreta. Ta se glasi: 1821 gemahlen / Monat May von Tominz. — Sliki sta pravokotnega formata 60 × 45 cm, poslikani figuralni del pa je ovalen. Ozadje portretov je sivo-rjavkasto z lahnimi meglicami, ki jih splošno poznamo na portretnih slikah tega časa. Schmidt je upodobljen v tričetrtinskem profilu. Glavo mu poudarjajo razmršeni kodrasti svetlorjavi lasje. Nosi zalisce in zlat uhan. Oblečen je v moder suknič in belo empirsko modno srajco z visokim ovratnikom in s pentljo. Obraz je plastično modeliran z mehкими rožnatimi prehodi na licih, brez sivkastih senc. Oči so bleščeče, pogled odločen. — Portret *Frančiške Schmidta s sinom Ferdinandom* (sl. 2) ima prav tako sivkasto megličasto ozadje. Ženin obraz karakterizirajo temne oči in kostanjevi lasje, ki so gladko počesani in razdeljeni s prečo sredi glave. Kiti sta zviti na temenu, navpično padajoči, svedrasto zaviti lasje pa segajo čez tilnik. Schmidtova je oblečena v visoko prepasano obleko s čipkastim ovratnikom. V naročju drži belo oblečenega plavolasega dečka z jabolkom v rokah in z verižico okoli vratu. Otrok se zvedavo obrača v levo. — Tudi ti dve figuri sta slikani plastično in barvitost njunih obrazov je svetla in rožnata. Oba portreta zakoncev Schmidt obdaja zelenkast okvir z ovalnim izrezom in z zlatim ornamentom.

S tema slikama se je Tominčevo delo številčno pomnožilo, hkrati pa dopolnjujeta slikarjev zgodnejši opus, ki zajema tudi t. im. Tominčev »ljubljski čas«. S prvim portretom nam stopa pred oči mladostna podoba znanega naravoslovca, gornika in jamarja, poznavalca Krasa, vrtnarja in sadjereja, pobudnika in organizatorja prosvetnih in dobroteljskih za-

cinsko predmestje, fol. 394. — Za pomoč pri iskanju podatkov v Mestnem arhivu v Lj. se lepo zahvaljujem dr. Valenčiču. — V arhivu ž. c. Marijinega oznanjenja v Ljubljani: Krstna knjiga za l. 1826—31, 31. 1. 1829 in 7. 5. 1833; Smrtna knjiga, 10. 9. 1842.

⁶ Josef Julius Binder: *Geschichte der k. k. Staats-Oberrealschule in Laibach. Festschrift zur Feier des fünfzigjährigen Bestandes*. Laibach 1902, p. 70. — Anton Slodnjak: *Frana Erjavca zbrano delo*. I. Ljubljana 1934, za str. 96. — France Kidrič: *Prešernov album*. Ljubljana 1950, p. 162. — Zmago Bufon, Ferdinand Schmidt in slovanski biologi. *Kronika XI*, 1963, p. 61.

⁷ Portreta sta last Schmidtove potomke dr. Helge Gallent, roj. Kočevar, živeče na Dunaju. Nanju je opomnil Čoro Škodlar v Clanku Podoba genija, *Delo XII*, št. 36. 7. 2. 1970. Pisec omenja, da sta sliki šteti kot Tominčevi deli, vendar meni, da sta bržkone Langusovi.

⁸ Restavriral ju je restavrator Ludwig Peyscha na Dunaju; pred rentoiliranjem je signaturo fotografiral. Fotografijo tega dokumentarnega posnetka in fotografijo stanja slik pred restavriranjem mi je ljubeznivo izročila dr. H. Gallent in je hkrati tudi dovolila objavo umetnin. Za dovoljenje in fotografije se ji najlepše zahvaljujem. — Restavrator Peyscha je ugotovil, da se pod sedanjo Schmidtovo modro obleko skriva obrisi neke uniforme.

vodov ter Prešernovega znanca, ki ga je pesnik vpletel med svoje epigrame. Schmidtovi življenjski podatki⁹ nam povedo, da si je kot trgovec v dneh ljubljanskega kongresa leta 1821 denarno zelo opomogel. V tem letu je tudi naročil portreta pri slikarju Tomincu, ta pa je signiral in datiral le prvega. Besedilo je napisano v gotici, priimek pa v latinici. Ob letnici 1821 je zapisan mesec nastanka portreta — maj 1821. Pri tem se spomnimo Kociančičevega in Kukuljevičevega zapisa, ki trdita, da je Tominc ob času ljubljanskega kongresa prišel v Ljubljano portretirat razne imenitne osebnosti.¹⁰ To poročilo smo svoj čas sprejemali s pomisleki,¹¹ pred dvema letoma pa smo najzgodnejše Tominčevo bivanje v Ljubljani za trdno lahko postavili v čas okoli 24. avgusta 1821, ko je o Tominčevi sliki poročal *Illyrisches Blatt*.¹² Danes s tema dvema portretoma predstavljamo Tominčev ljubljanski čas že v mesec maj 1821. Tega meseca — dne 12. maja 1821 — se je tudi končal štiri mesece trajajoči ljubljanski kongres.

Po Tominčevi in Strojavi retrospektivni razstavi je bilo mogoče jasneje določiti slikarske lastnosti teh mojstrov in ju primerjati še s tretjim slikarjem sodobnikom, z Matevžem Langusom.¹³ Primerjava Tominčevega portreta *Ferdinanda Schmidta* s portretom *Leopolda Liechtenberga* nam navrže še eno spoznanje: portreta zblizujejo svetla barvitost obraza z lahno rožnatimi lici, oblikovanost nosu in ust, bleščeča belina oči ter modna empirska pričeska zrahljanih čopastih las in zaliscev. Ti so npr. pri Strojavih portretih naslikani zlepljeno in negibno, pri Tomincu pa živahno in vihravo. Pri obeh je tipično tudi oblikovanje brez sivkastih ali črnkastih senc, kakršnih se Tominc — bržkone še pod močnim vplivom rimskega šolanja in klasicistične manire — na zgodnejših slikah ni oprijemal, v poznejših delih pa zmerno in z velikim razločkom v primerjavi s t. im. dunajsko šolo prve polovice 19. stoletja. — Portret Schmidtove žene in sina je bolj umirjen. Tudi ta slika je iz istega časa kot Schmidtov portret, o čemer priča kot drugotna opora tudi starost otroka (ta je bil rojen 15. avgusta 1820).

Ko nekoč neverjetne trditve starih avtorjev spreminjamo v verjetne, ko skušamo zapolnjevati vrzeli našega znanja o Tominčevem življenju in delu, prihajajo na dan še druga doslej neznana slikarjeva dela. Ali pa so resnično neznana? Ko je Remigio Marini leta 1952 napisal prvo večjo monografijo o slikarju Tomincu, je zajel 79 njegovih slik. Na razstavi v

⁹ Dne 19. okt. 1819 se je 28-leten poročil s 24-letno Frančiško Urbas. Poročna knjiga III, Arhiv župn. c. Marijinega oznanjenja v Ljubljani. — Bfn (Zmagoslav Bufon), Schmidt Ferdinand Jožef. *SBL*, 10. zv., 1967, pp. 225—227. — Dne 15. avg. 1820 se je rodil prvorojeni sin, krščen na ime Ferdinand Anton Johann. Krstna knjiga ž. c. sv. Petra v Ljubljani za l. 1819—1833.

¹⁰ Stepan Kociančič (Štefan Kociančič), Odgovor na vprašanja društva za jugoslavensko povestnico, v: Ivan Kukuljević Sakcinski: Arhiv za povestnico jugoslavensku, III, Zagreb 1854, p. 289; — Ivan Kukuljević Sakcinski, Zapisnik IV, pp. 69—76. Arhiv Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, XV. 23/D. VII, Zagreb.

¹¹ Guglielmo Coronini-Antonio Morassi-France Stelè: *Tominc*. Ljubljana 1967, pp. 12, 14, 30 (razst. kat.).

¹² Ksenija Rozman, Ali je Jožef Tominc slikal v Ljubljani? *ZUZ* n. v. VIII, 1970, pp. 223, 226—227.

¹³ Ksenija Rozman: *Mihael Stroj*. Ljubljana 1971, pp. 33—35 (razst. kat.).

Gorici leta 1966 jih je bilo iz dosti večjega znanega števila zbranih in postavljenih 89 (brez Castrove miniature). V Ljubljani jih je bilo leto dni pozneje posojenih in prenesenih 60, iz Italije in Jugoslavije pa jih je bilo dodanih še 28 (med temi portret Gasperinijeve iz zbirk Narodne galerije in Portret mladeniča iz Narodnega muzeja v Beogradu nista Tominčevi deli!). Kakšno je danes skupno število Tominčevih del, menda ni znano. Skoraj vsako leto pa prinaša ali pri italijanskih raziskovalcih ali pri nas še kakšno novo odkritje.

Pričujoča portreta *Justa Ramanna* (sl. 4) in *Dorotheje Ramann* (sl. 3) priobčujemo zato, ker spadata med karakteristična in omembe vredna dela iz časa, ko je slikar bival v Trstu.¹⁴ Justus Ramann je umrl v Trstu za kolero leta 1848. V Trst je pripotoval iz Erfurta. Njegova žena Marija Dorotheja, roj. Schol, je bila prav tako doma iz Erfurta. Leta 1854 je štiriinpetdesetletna tudi ona umrla v Trstu. — Pri ženskem frontalnem portretu sta s spretnostjo naslikana slikovita čipkasta ruta in ovratnik. Sivolasa starejša žena ima dobrotan pogled, a vendar jo karakterizirajo odločne črte okoli povešenih lic in stisnjenih ust. Ramannov portret je zajet v profilu. K tej drži je bržkone slikarja naravnost vabil portretiranec dolgi, koničasti in nepravilni nos v podolgovatem, koščenem obrazu. Portretiranec je oblečen v suknjič s krznenim ovratnikom. Dolgi, vrh glave močno razredčeni lasje mu segajo do ramen. Spričo Tominčevih številnih poudarjeno reprezentativnih in dostikrat idealiziranih portretov je ta upodobitev vabljava, ker se uvršča med spontane karakterizacije obraznih tipov tedanjih tržaških in goriških prebivalcev, ki jih v sorodnem, kar realističnem žanru predstavljajo Il Nano Ostricar (Pritlikavi ostrigar), Zuan Parussola in ne nazadnje tudi slikarjev Avtoportret v muzeju Revoltella v Trstu.

QUATRE PORTRAITS DE TOMINC

Dans le huitième numéro des Archives d'Histoire de l'Art, sur la base des documents originaux et semblable, il a été démontré que le peintre Jožef Tominc (1790—1866) a vécu et peint aussi à Ljubljana. Dans un précédent article était ouverte la question de savoir si le portrait de *Primož Martinčič* est l'oeuvre de Stroj ou de Tominc et si l'oeuvre de Tominc a influé aussi sur celle des peintres Mihael Stroj et Matevž Langus. Et il était laissé à la réflexion d'établir si le portrait du baron *Leopold Liechtenberg* n'est peut-être pas également l'oeuvre de Tominc.

Cette fois, on a établi que le portrait de *Primož Martinčič* se range parmi les oeuvres de Stroj, ce qui a été corroboré par les comparaisons faites avec de nombreux portraits de Stroj, rassemblés lors de l'exposition rétrospective de 1971 à Ljubljana.

On a publié deux portraits de Tominc, inconnus jusqu'ici: celui du commerçant et naturaliste de Ljubljana, *Ferdinand Schmidt*, et celui de sa femme *Francisca Schmidt avec son fils Ferdinand*. Les deux portraits sont la propriété des descendants de Schmidt, vivant à Vienne. Le portrait de Schmidt est signé et daté au dos de la toile: 1821 *gemahlen Monat May von Tominz*. Par la date de mai 1821 est maintenant attestée aussi la période la plus ancienne du séjour

¹⁴ Lastnika slik, potomca portretirancev, ki mi je ljubeznivo sporočil življenjske podatke obeh Ramannov, ne omenjam z imenom, ker je tako želel. Obe oljni sliki sta v Københavnu in sta enakih mer: 80 × 67,5 cm, brez sign.

de Tominc à Ljubljana et par cette date on se rapproche aussi de l'assertion du philologue et historien slovène, le Goricien Štefan Kociančič (1818—1883) et de l'historien croate Ivan Kukuljević Sakcinski (1816—1889), qui ont noté que Tominc est venu à Ljubljana faire les portraits de divers notables au temps du congrès de Ljubljana. La comparaison du portrait de *Ferdinand Schmidt* et du portrait présumé de Tominc de *Leopold Liechtenberg* confirme l'idée première que le portrait de Liechtenberg est vraiment l'oeuvre de Tominc.

Les portraits de *Justus Ramann* et de *Dorothea Ramann*, qui sont la propriété des descendants de Romann à Copenhague, proviennent des années, où le peintre a créé à Trieste. Les deux portraiturés vinrent d'Erfurt à Trieste, où ils sont morts: Justus Ramann en 1848, Dorothea en 1854. Surtout le portrait de Justus Ramann témoigne de l'intérêt et du savoir du peintre à la peinture de portraits même moins représentatifs.

Traduit par Viktor Jesenik

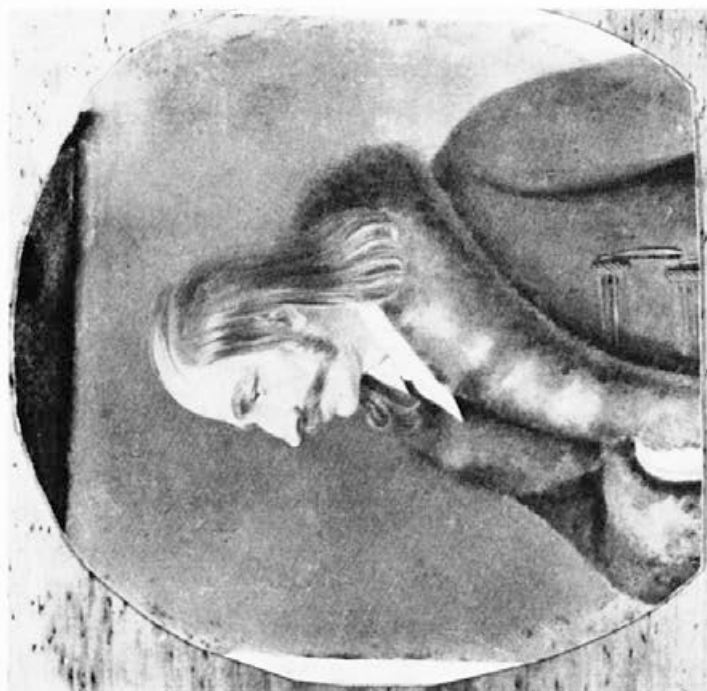
Sl. 1. *Jožef Tominc*, Ferdinand Schmidt, 1821 (Last H. Gallent-Kočevar, Dunaj)

Sl. 2. *Jožef Tominc*, *Frančiška Schmidt s sinom Ferdinandom*, 1821 (Last H. Gallent-Kočevar, Dunaj)

Sl. 3. Jožef Tominc, Doroteja Ramann (København, zasebna last)

Sl. 4. Jožef Tominc, Justus Ramann (København, zasebna last)